08/09/2022

Προκόπης Παυλόπουλος: Sic transit gloria pulchri caerulei Danubii

/ Γνώμες

Γράφει ο Προκόπης Παυλόπουλος

Καθώς η στάθμη του Δούναβη «πέφτει» επικίνδυνα, ως ευθεία συνέπεια της εν εξελίξει επώδυνης κλιματικής κρίσης –και, συνακόλουθα, όχι πια μιας «επικείμενης» κλιματικής αλλαγής– ευλόγως αρχίζουμε ν' αναπολούμε τον καιρό, και συγκεκριμένα το 1866, όταν ο Johann Strauss II, ο νεώτερος (1825-1899), εμπνεύσθηκε και συνέθεσε το εμβληματικό βαλς «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη» («An der schönen blauen Donau», αρ. 314). Το βαλς, με το οποίο «κλείνει» κάθε πρωτοχρονιά την παραδοσιακή και παγκόσμιας απήχησης συναυλία της η Φιλαρμονική Ορχήστρα της Βιέννης. Βεβαίως, καμία σχέση με το έργο του επίσης διάσημου Ρουμάνου συνθέτη Iosif Ivanovici, «Τα κύματα του Δουνάβεως» («Valurile Dunarii»).

Ι. «Πηγή έμπνευσης» του Johann Strauss II υπήρξε ένα ποίημα του ονομαστού Ούγγρου λογοτέχνη Karl Isidor Beck, όπου σε κάθε στροφή του επαναλαμβάνεται ο στίχος «στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη». Κάτι όμως που δεν ίσχυε και δεν ισχύει

για τον Δούναβη στην περιοχή της Αυστρίας κοντά στη Βιέννη, αφού εκεί το γαλάζιο απουσίαζε και απουσιάζει εμφανώς. Ας είναι…

«Κίνητρο» του Johann Strauss II για τη σύνθεση του βαλς «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη» ήταν μια πρόσκληση της Ενωσης Χορωδιών Ανδρών της Βιέννης, προδρόμου του Συλλόγου Φίλων Μουσικής της Βιέννης (Wiener Gesellschaft der Musikfreunde), στη δημιουργία και τη λειτουργία της οποίας είχε παίξει καθοριστικό ρόλο ο πάμπλουτος χορηγός, Ελληνας «Μαικήνας της Βιέννης» βαρώνος Νικόλαος Δούμπας. Εκείνη τη χρονιά, το 1865, οι υποχρεώσεις του Johann Strauss II δεν του επέτρεψαν ν’ ανταποκριθεί στην ως άνω πρόσκληση, πλην όμως η εκτίμηση αλλά και ο σεβασμός του προς τον Νικόλαο Δούμπα τον οδήγησαν να συνθέσει τελικώς το περίφημο βαλς για την επόμενη χρονιά των μουσικών εκδηλώσεων, ήτοι για το 1866.

ΙΙ. Στην πρώτη του μορφή το βαλς «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη» ακούσθηκε τη 15η Μαρτίου 1867, στο «Dianabadsaal» της Βιέννης, γνωρίζοντας μια πολύ χλιαρή, κατά την επιεικέστερη εκδοχή, ανταπόκριση από το κοινό. Ο συνθέτης, παρά την αρχική του απογοήτευση, «πίστευε» στο έργο του. Το ξανασυνέθεσε, ab initio και σχεδόν ex nihilo, μέσα σ’ έναν μήνα, και το καλοκαίρι του 1867 το εμφάνισε στην Παγκόσμια Εκθεση των Παρισίων, που είχε ως θέμα «Επιστήμη και Τέχνη». Στην αρχή της παρτιτούρας ο Johann Strauss II έγραψε μια πολύ «εύγλωττη» αφιέρωση στον Νικόλαο Δούμπα: «Dem Präsidenten, Herrn Nikolaos Doumpas, gewidmet». Η συνέχεια της «δοξαστικής» πορείας του βαλς «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη» είναι γνωστή, με την προσθήκη της πληροφορίας ότι αυτή τη δόξα φαίνεται να «ζήλεψε» ως και ο μεγάλος Johannes Brahms: καθώς λέγεται, όταν έπειτα από χρόνια η θετή κόρη του Johann Strauss II, Ελις φον Μάιστζνερ, συνάντησε σε μια εκδήλωση τον Johannes Brahms και του ζήτησε να υπογράψει, σαν αυτόγραφο, πάνω στη βεντάλια της, εκείνος αρκέσθηκε να γράψει τις πρώτες νότες από το βαλς «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη», προσθέτοντας στη συνέχεια: «Δυστυχώς, δεν το συνέθεσε ο Johannes Brahms».

ΙΙΙ. Το βέβαιο είναι ότι κάθε πρωτοχρονιά θ’ ακούμε, με ολοένα και εντεινόμενη νοσταλγία, από τη Φιλαρμονική Ορχήστρα της Βιέννης τους ήχους του ανυπέρβλητου βαλς «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη». Μιλάω για νοσταλγία, αφού πια λόγω της κλιματικής κρίσης ο Δούναβης δεν θα είναι ποτέ τόσο όμορφος ούτε τόσο γαλάζιος όσο τον «ύμνησε» ο Johann Strauss II. Και μάλιστα όχι μόνο στην Αυστρία κοντά στη Βιέννη –που, καθώς επισημάνθηκε, ποτέ δεν ήταν– αλλά σε όλη τη «διαδρομή» της ροής του. Την «εκδίκησή» του για την καταστροφή του φυσικού του περιβάλλοντος ο Δούναβης μας την εκδήλωσε, μ’ εμφατική μελαγχολία φέτος το καλοκαίρι, με το να μας «αποκαλύψει» ακόμη και μυστικά

που έκρυβε καλά για πολλά χρόνια στον βυθό του, π.χ. τα «κουφάρια» πολεμικών πλοίων του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.
IV. Αραγε θα διδαχθούμε αυτό που επιβάλλεται από τον περιβαλλοντικό «όλεθρο», ο οποίος άρχισε να ξετυλίγεται, «ξαφνικά», μπροστά στα μάτια μας και στον Δούναβη; Ή απλώς θα συμβιβασθούμε μαζί του υιοθετώντας, για μιαν ακόμη φορά, την ασύγγνωστη «μιθριδατική» απάθεια και αδιαφορία μας; Θα συνειδητοποιήσουμε, επιτέλους, ότι το περιβαλλοντικό έγκλημα που συντελείται –και με δική μας υπαιτιότητα– εδώ και δεκαετίες έχει ως θύματα όχι μόνον εμάς, αλλά πρωτίστως τις γενιές που έρχονται; Και αν όχι, με ποιο δικαίωμα κρίνουμε και αποφασίζουμε, αμέσως ή εμμέσως, πως μπορούμε να υποθηκεύσουμε, ατιμωρητί, ένα μέλλον και μια κληρονομιά που δεν μας ανήκουν κατ' αποκλειστικότητα και κατά «κυριότητα»;

Δυστυχώς, με αυτή την «επιμηθεϊκή» λογική σε λίγα χρόνια μάλλον το βαλς του Johann Strauss II «πάνω στον όμορφο γαλάζιο Δούναβη» θ' αντικατασταθεί από ένα «σκοτεινό» requiem για την «εξόδιο ακολουθία» του πάλαι ποτέ υπέροχου οικοσυστήματός του, στο οποίο θα ταιριάζει ο τίτλος: «Sic transit gloria pulchri caerulei Danubii» («Ετσι παρέρχεται η δόξα του όμορφου γαλάζιου Δούναβη»)...

* Ο κ. Προκόπιος Παυλόπουλος είναι τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας, επίτιμος καθηγητής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πηγή: kathimerini.gr